

انقلاب ایران
به روایت رادیو بی.بی.سی

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۱
پیشگفتار.....	۱۵

بخش اول:

آغاز نهضت مشروطه تا صدور فرمان مشروطیت.....	۳۷
فصل اول: بحران‌های دهی اول مشروطیت تا آغاز جنگ جهانی اول.....	۴۷
فصل دوم: اوضاع ایران در جنگ جهانی اول و انقراض سلسله‌ی قاجاریه.....	۵۵
فصل سوم: آغاز سلسله‌ی پهلوی و حکومت رضاشاه.....	۶۵

بخش دوم:

پایان کار رضاشاه و اوضاع ایران در آغاز جنگ جهانی دوم.....	۷۵
فصل اول: آغاز سلطنت محمدرضاشاه، قضیه‌ی آذربایجان، مجلس چهاردهم.....	۸۵
فصل دوم: نهضت ملی.....	۹۳
فصل سوم: واقعه‌ی ۳۰ تیر تا سقوط مصدق.....	۱۰۳

بخش سوم:

پیامدهای واقعه‌ی ۲۸ مرداد.....	۱۱۳
فصل اول: دولت دکتر امینی و اصلاحات شاه.....	۱۲۵
فصل دوم: انقلاب سفید و مخالفت روحانیون.....	۱۳۵

فصل سوم: واقعه‌ی ۱۵ خرداد تا تبعید آیت‌الله خمینی..... ۱۴۵

بخش چهارم:

احزاب سیاسی و مبارزه‌ی مسلحانه..... ۱۵۳

فصل اول: دوران رونق اقتصادی..... ۱۶۳

فصل دوم: روابط خارجی ایران..... ۱۷۳

فصل سوم: حزب رستاخیز و پایان دولت هویدا..... ۱۸۳

بخش پنجم:

فضای اجتماعی و فرهنگی..... ۱۹۳

فصل اول: تاریخ ارتش..... ۲۰۳

فصل دوم: آیت‌الله خمینی در تبعید..... ۲۱۳

فصل سوم: اولین جرقه‌های انقلاب..... ۲۲۳

بخش ششم:

زنجیره‌ی چهل‌ها و دولت آشتی ملی..... ۲۳۳

فصل اول: جمعه‌ی سیاه..... ۲۴۵

فصل دوم: مقابله با حکومت نظامی..... ۲۵۵

فصل سوم: آیت‌الله خمینی در پاریس..... ۲۶۳

بخش هفتم:

حکومت ارتش..... ۲۷۱

فصل اول: تنهایی شاه..... ۲۸۱

فصل دوم: راهپیمایی‌های بزرگ و فرو ریختن سازمان امنیت..... ۲۹۱

فصل سوم: شاه و ملیون..... ۲۹۹

بخش هشتم:

تشکیل دولت دکتر بختیار..... ۳۰۹

۳۲۱ فصل اول: ارتش در خیابان‌ها

۳۳۱ فصل دوم: رفتن شاه

۳۴۱ فصل سوم: شورای سلطنت و شورای انقلاب

بخش نهم:

۳۵۱ بازگشت آیت‌الله خمینی

۳۶۳ فصل اول: یک کشور و دو دولت

۳۷۳ فصل دوم: آخرین تلاش‌های ارتش

۳۸۳ فصل دوم: بیست و دوم بهمن

۳۹۵ ضمائم

۴۵۳ گاه‌شمار

۵۰۷ تصاویر

۵۲۵ نمایه

مقدمه

رادیو بی.بی.سی یک بنگاه خبرپراکنی وابسته به وزارت امور خارجه‌ی انگلیس است. هدف از راه‌اندازی این رادیو جلب حمایت ملت‌ها از انگلیس، فراهم آوردن زمینه برای سرمایه‌گذاری در کشورها، جلب منافع انگلیس و تخریب چهره‌های مخالف استعمار است. این رادیو در آستانه‌ی جنگ جهانی دوم زمینه‌ی اشغال نظامی ایران را فراهم کرد. رادیو بی.بی.سی حتی به عنوان ابزاری برای کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به کار گرفته شد. بنگاه سخن‌پراکنی بی.بی.سی با زیرکی خاصی همواره درصدد تضعیف حرکت انقلاب اسلامی بود. این رادیو با به راه انداختن جنگ روانی علیه نیروهای انقلابی، سعی می‌کرد از پیروزی انقلاب اسلامی جلوگیری کند. بی.بی.سی با تفسیر یا انتشار اخبار تلاش می‌کرد تا بین نیروهای انقلابی اختلاف ایجاد کند، ارتش را علیه نیروهای انقلابی تحریک کند، با قدرت‌مند جلوه دادن حکومت‌ها انقلابیون را مأیوس کند، از تشکیل یک حکومت اسلامی آنها را ناامید سازد، حرکت تکاملی مردم را حرکت به سوی هرج و مرج جلوه دهد و مردم را از شرکت در راهپیمایی بترساند.^۱

بی.بی.سی در آستانه‌ی ورود امام خمینی با نقل‌گزیده‌هایی از مطبوعات انگلیسی دست به یک جنگ تمام عیار روانی علیه انقلاب زد. این رادیو در اخبار شبانه‌گاهی خود در دهم بهمن گفت: «هرج و مرج در ایران» حاکم شده و «مراحل ابتدایی یک جنگ داخلی را طی

^۱ برای آگاهی بیشتر مراجعه کنید: به اخبار بی.بی.سی در روزنامه‌ی اطلاعات، ۷۲، ۳، ۲، ۱۰، ۱۷ و ۱۳۵۷ و روزنامه‌ی کیهان ۱۴ و ۱۵ و ۱۷ و ۱۳۵۷

می‌کند.» و «در حال سوق یافتن به سوی یک جنگ همه‌جانبه‌ی داخلی است.» این رادیو در مورد جمهوری اسلامی گفت: «ظهور این اتحاد و یگانگی در پشتیبانی از طرح جمهوری اسلامی آیت‌الله خمینی فریبنده است» و نباید اجازه داد تا «روش حکومتی از سوی آیت‌الله خمینی بر آنها تحمیل شود.» این رادیو با برشمردن گروهک‌های چپ و راست سعی کرد با تحریک، آنها را در مقابل امام خمینی قرار دهد.^۱ به همین جهت بارها رادیو بی‌بی‌سی مورد انتقاد روحانیون مبارز قرار گرفت.^۲

با این همه مقامات رژیم بردن نام امام خمینی یا خبر تحریف شده‌ی تظاهرات توسط بی‌بی‌سی را برنمی‌تافتند. ژنرال هایزر در مورد علت اعتراض فرماندهان ارتش به اخبار این رادیو نوشت: «بی‌بی‌سی آن قدرها هم با رژیم شاه مخالف نبود. هم با طرفداران شاه مصاحبه می‌کرد هم مخالفان شاه. حوادثی در اخبار خود ذکر می‌کرد که رژیم ترجیح می‌داد مسکوت بماند. از این جهت تیمسارها حق داشتند که ضررهای خبرهای بی‌بی‌سی را ذکر کنند.»^۳ پارسونز در پاسخ به اعتراض ژنرال ازهارای از اخبار بی‌بی‌سی گفت: «درباره‌ی این قبیل اتهامات با خبرنگار بی‌بی‌سی در تهران بحث کرده‌ام؛ خبرنگار مجموعه‌ی گزارش‌های خبری را که طی چند هفته‌ی گذشته مخابره کرده بود به من نشان داد و من عیبی در آنها ندیدم.»^۴

مقامات ایرانی سعی می‌کردند بی‌بی‌سی در مورد وقایع ایران سکوت کند. وزارت امور خارجه‌ی ایران، تحت فشار مقامات ایرانی، پرویز راجی سفیر ایران در انگلستان را مجبور کردند تا نامه‌ی اعتراضیه‌ی را به «مارک داد» رئیس بخش شرقی بی‌بی‌سی بنویسد. مارک داد جواب داد: «شما چطور از بی‌بی‌سی انتظار دارید در مورد واقعیتی به نام [آیت‌الله] خمینی که اینک به صورت یک عامل عمده در موازنه‌ی سیاسی ایران خودنمایی می‌کند بی‌تفاوت بماند؟» از طرف دیگر «چون برنامه‌ی فارسی بی‌بی‌سی هرگز سخنان انقلابی [آیت‌الله] خمینی را پخش نکرده، به همین دلیل نیز مواجه با نامه‌های متعددی از سوی ایرانیان بوده

۱. روزنامه‌ی اطلاعات، ۱۱، ۱۳۵۷، ص ۸.

۲. به عنوان نمونه مراجعه کنید: به اعتراض آیت‌الله وحیدی، روزنامه‌ی اطلاعات، ۱۱، ۱۳۵۷، ص ۸.

۳. رابرت هابز، مأموریت در تهران، ص ۳۹.

۴. نتونی پارسونز، غرور و سقوط (خاطرات دو سفیر)، ص ۳۸۵.

که بی.بی.سی را به عدم توجه نسبت به حرکت عظیم مردم ایران متهم کرده‌اند و می‌گویند: چطور بی.بی.سی که خود را منادی دموکراسی و آزادی می‌داند در مورد خواسته‌های مردم ایران این طور بی‌اعتنا مانده است؟^۱ مدیر عامل بی.بی.سی «جرالد مانسل» در ۲۲ مهرماه طی نامه‌ای به سفیر ایران در انگلیس پرده از سیاست این رادیو در مقابل امام خمینی برداشت و نوشت: «به اعتقاد من، این واقعیت بدون چون و چرا باید پذیرفته شود که آیت‌الله خمینی در عرض چند ماهه‌ی اخیر عامل مهمی در صحنه‌ی سیاسی ایران بوده است. به همین جهت طبیعی است که هر قدم و هر جمله‌ی او مورد توجه رسانه‌های جهانی و از جمله بی.بی.سی قرار داشته باشد، ولی با این حال باید تذکر داد که بر اساس ضوابط تعیین شده برای اطاق خبر سرویس خارجی بی.بی.سی از اواسط ماه مه (اردیبهشت) به این طرف پخش مطالب مربوط به فعالیت‌های آیت‌الله خمینی هیچ‌گاه از نصف اخبار و تفسیرهای مربوط به ایران تجاوز نکرده است. در طول این مدت حدود ۴۶۰ مورد مطالب راجع به ایران از برنامه‌ی فارسی بی.بی.سی پخش شده که ۲۳ مورد آن راجع به آیت‌الله‌های مقیم ایران بوده است.»^۲

رادیو بی.بی.سی با این اهداف و سابقه‌ی تاریخی به تحلیل انقلاب اسلامی پرداخت و هیچ‌گاه نتوانست دیدگاه ضدانقلاب اسلامی خود را مخفی کند. به همین جهت مصاحبه‌شوندگان آن اکثراً عناصر مخالف و ناخرسند از انقلاب اسلامی بودند. با این همه، انقلاب اسلامی چنان با عظمت بود که دشمنانش نتوانستند آن را انکار کنند و به همین علت دیدگاه مخالفان و منتقدین انقلاب اسلامی می‌تواند برای محققین تاریخ انقلاب اسلامی سؤالاتی را مطرح کند که پژوهندگان، پاسخ آن را بر مبنای اسناد و مدارک ارائه دهند؛ هر چند اعتراف مخالفان به بعضی از واقعیت‌ها خالی از لطف نیست.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی بر مبنای رسالت نگارش تاریخ انقلاب اسلامی از چاپ این کتاب استقبال کرد و بدون هیچ کم‌وکاستی تنها چند پاورقی در ذیل مطالبی که تفاوت فاحشی با واقعیت‌های تاریخ داشت افزود و امیدوار است که در آینده متن کتاب را همراه با نقد آن به چاپ برساند.

۱. پرویز راجی، پیشین، ص ۲۷۲

۲. همان، ص ۲۸۰

در پایان از تدوین گر کتاب جناب آقای دکتر عبدالرضا هوشنگ مهدوی که در جمع آوری این منبع تاریخی زحمت کشیده اند و همچنین از همکاران در معاونت انتشارات سپاسگزاری می شود.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی